

Object of the Month:

วัตถุจากคลังพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ สุพรรณบุรี

“แฉะ” ดินเผา

ระหว่างวันที่ ๑ - ๒๙ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๖๗
ณ ห้องโถง พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ สุพรรณบุรี

เส้นผ่าศูนย์กลาง ๒.๘ เซนติเมตร

สแกนข้อมูล

สอบถามข้อมูลเพิ่มเติมโทร ๐ ๓๕๕๓ ๕๓๓๐

Member of UNESCO
Creative Cities Network 2023

Object of the Month: วัตถุจากคลังพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ สุพรรณบุรี แวนดินเผา (spindle whorl)

เลขทะเบียน

๓๓/๑๐๙/๒๕๔๒

วัสดุ

ดินเผา

ประวัติ

นายมนัส โอภากุล มอบให้เมื่อวันที่ ๙ พฤษภาคม ๒๕๓๓

ลักษณะ

รูปกลม ตรงกลางมีรู ผิวหน้าด้านหนึ่งโค้งมน อีกด้านหนึ่ง
รอบนอกแบนแล้วสอบคอดขึ้นเป็นขอบรูตรงกลาง

เลขทะเบียน

๓๓/๑๑๐/๒๕๔๒

วัสดุ

ดินเผา

ประวัติ

นายมนัส โอภากุล มอบให้เมื่อวันที่ ๙ พฤษภาคม ๒๕๓๓

ลักษณะ

รูปกลม ผิวหน้าโค้งมน มีรูตรงกลาง

เลขทะเบียน

๓๓/๑๑๘/๒๕๔๒

วัสดุ

ดินเผา

ประวัติ

นายมนัส โอภากุล มอบให้เมื่อวันที่ ๙ พฤษภาคม ๒๕๓๓

ลักษณะ

รูปกลม มีรูตรงกลาง ผิวหน้าด้านหนึ่งโค้งมน อีกด้านลาด
ตรงกลางยกขอบเล็กน้อย

เสื้อผ้าเครื่องแต่งกายถือว่าเป็นปัจจัย ๔ ที่สำคัญกับการใช้ชีวิตของมนุษย์ หากค้นข้อมูลจะเห็นได้ว่าทั่วโลกมีพัฒนาการทอผ้าอย่างต่อเนื่องในทุกยุคทุกสมัยทั้งในครัวเรือนและในชุมชน ซึ่งการค้นพบแวในแต่ละที่สะท้อนให้เห็นวิวัฒนาการของเทคโนโลยีการใช้อุปกรณ์การปั่นและการทอผ้า

คนไทยเริ่มรู้จักการทอผ้าครั้งแรกเมื่อไรนั้น ทำได้เพียงการสันนิษฐานจากหลักฐานที่พบในแหล่งโบราณคดีต่าง ๆ เช่น เข็มเย็บผ้าที่ทำจากกระดูกของสัตว์ ที่ค้นพบในบ้านเก่า อำเภอเมือง จังหวัดกาญจนบุรี และร่องรอยของเศษผ้าที่ติดอยู่กับโบราณวัตถุ ตลอดจนอุปกรณ์แกนปั่นด้ายจากดินเผา ที่บ้านเชียง จังหวัดอุดรธานี บ่งบอกให้ทราบว่ามนุษย์มีการผลิตเสื้อผ้าเครื่องแต่งกายมาตั้งแต่ยุคก่อนประวัติศาสตร์

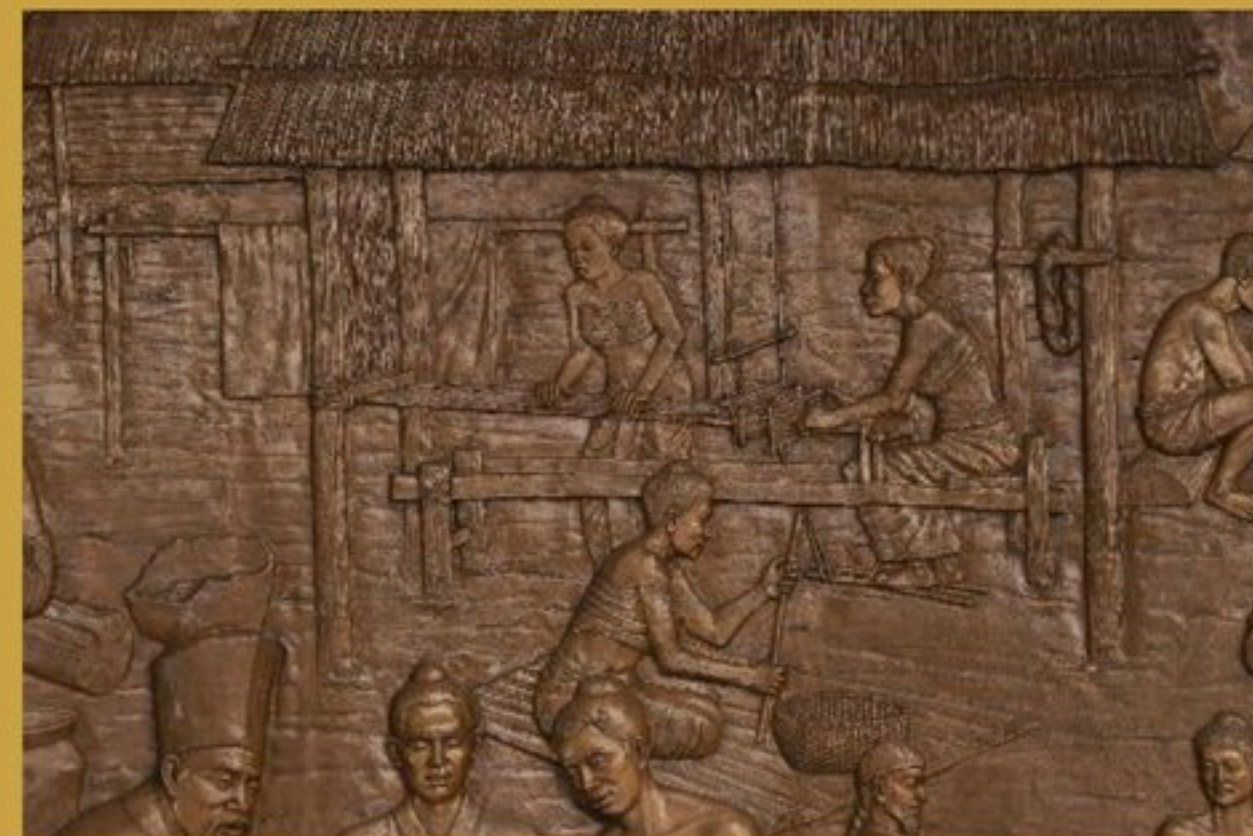

ร่องรอยของเศษผ้าที่ติดอยู่กับโบราณวัตถุ อุปกรณ์แกนปั่นด้ายจากดินเผา
ที่แหล่งโบราณคดีบ้านเชียง จังหวัดอุดรธานี

ความหมายและที่มาของแวน

แวน (spindle whorl) เป็นหนึ่งในอุปกรณ์ที่ใช้สำหรับปั่นฝ้ายให้เป็นเส้นด้าย จากนั้นนำไปทอเป็นผืนผ้า ในประเทศไทยพบว่า มีการใช้แวนมาตั้งแต่ยุคก่อนประวัติศาสตร์ สมัยหินใหม่ แวนมีลักษณะทรงวงกลมหรือทรงคล้ายกรวยตัดหรือรูปลูกคิด เจาะรูตรงกลาง ส่วนใหญ่ทำจากดินเผา โดยจะใช้เป็นตัวถ่วงน้ำหนักเส้นใย เพราะแวนจะมีรูตรงกลางสำหรับเสียบแกน ปลายอีกด้านของแกนจะพันเข้ากับเส้นใย เมื่อปั่นแกนให้เกิดแรงเหวี่ยงหมุนรอบตัว แรงเหวี่ยงกับน้ำหนักถ่วงของแกนจะทำให้เส้นใยบิดเป็นเกลียว สม่่าเสมอกลายเป็นเส้นด้าย

มนุษย์สามารถผลิตเส้นด้ายใช้มานานนับพันปีมาแล้วโดยได้มีการค้นพบชิ้นส่วนผ้าที่ติดอยู่บนขวานสำริด อายุราว ๕,๖๐๐ - ๒,๐๐๐ ปีที่แหล่งโบราณคดีบ้านเชียง จังหวัดอุดรธานี และยังพบที่แหล่งโบราณคดีบ้านโป่งมะนาว จ.ลพบุรี แหล่งโบราณคดีบ้านชัยบาดาล จ.ลพบุรี และแหล่งโบราณคดีเขาสามแก้ว จ.ชุมพร เป็นต้น

ภาพประติมากรรมแสดงรูปแบบการทอผ้าที่มีมาตั้งแต่ยุคก่อนประวัติศาสตร์สมัยหินใหม่ ณ อาคารประติมากรรมขุนหลวงพะงั่วและประวัติศาสตร์สุพรรณบุรี

"แวนดินเผา" อุปกรณ์ที่เกี่ยวข้องกับการทอผ้าตั้งแต่ยุคก่อนประวัติศาสตร์

<https://www.facebook.com/watch/?v=628012943914264>

รูปทรงของแฉะ (Spindle-whorl)

แฉะ ที่พบจากแหล่งโบราณคดีส่วนใหญ่ทำมาจากดินเผา และมีลักษณะเป็นทรงกลมหรือทรงคล้ายกรวยตัดหรือรูปลูกคิด เจาะรูตรงกลางมีรายละเอียดดังนี้

1. ทรงกลม เป็นรูปทรงที่พบได้มากส่วนใหญ่ มีหลายหลายรูปแบบ อาทิ
 - ด้านหนึ่งเรียบ ด้านหนึ่งโค้งมน
 - ทรงกลมมน ด้านหนึ่งสอบแคบเป็นด้านตัด
 - ทรงกลม ด้านหนึ่งมีลักษณะกรวยตัด
 - ทรงกลม ด้านหนึ่งโค้งมน อีกด้านลาดตรงกลางมีการยกขอบ

แฉะดินเผา ทรงกลมด้านหนึ่งเรียบด้านหนึ่งโค้งมน
จัดแสดงพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ ชุมพร

แฉะดินเผา ทรงกลมมนด้านหนึ่งสอบแคบเป็นด้านตัด
จัดแสดงพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ ชุมพร

แฉะดินเผา ทรงกลม ลักษณะกรวยตัด ด้านแบนเรียบ
ผิวมัน อีกด้านทรงกรวยสูงขึ้นปลายตัด
จัดแสดงพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ ชุมพร

แฉะดินเผา ทรงกลม ด้านหนึ่งโค้งมน อีกด้านลาด ตรงกลางยกขอบ
จัดแสดงพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ สุพรรณบุรี

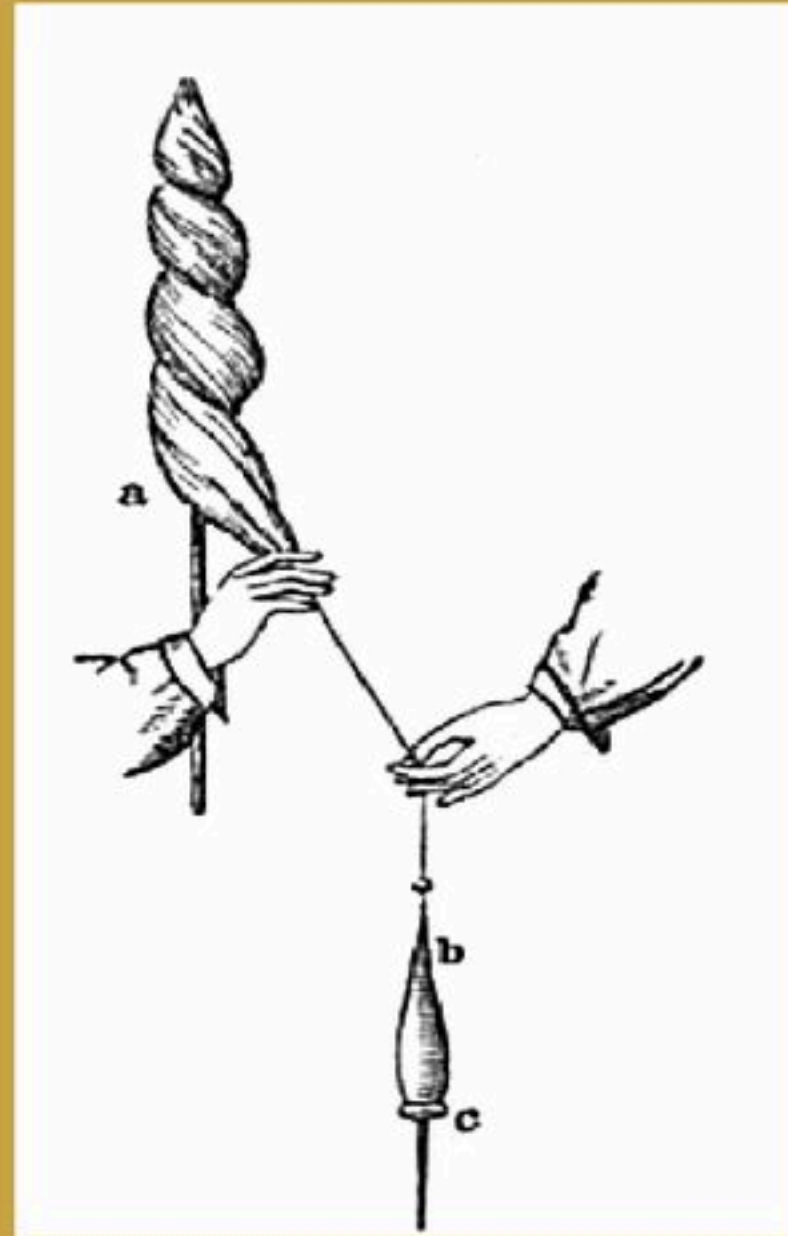
๒. ทรงกรวย

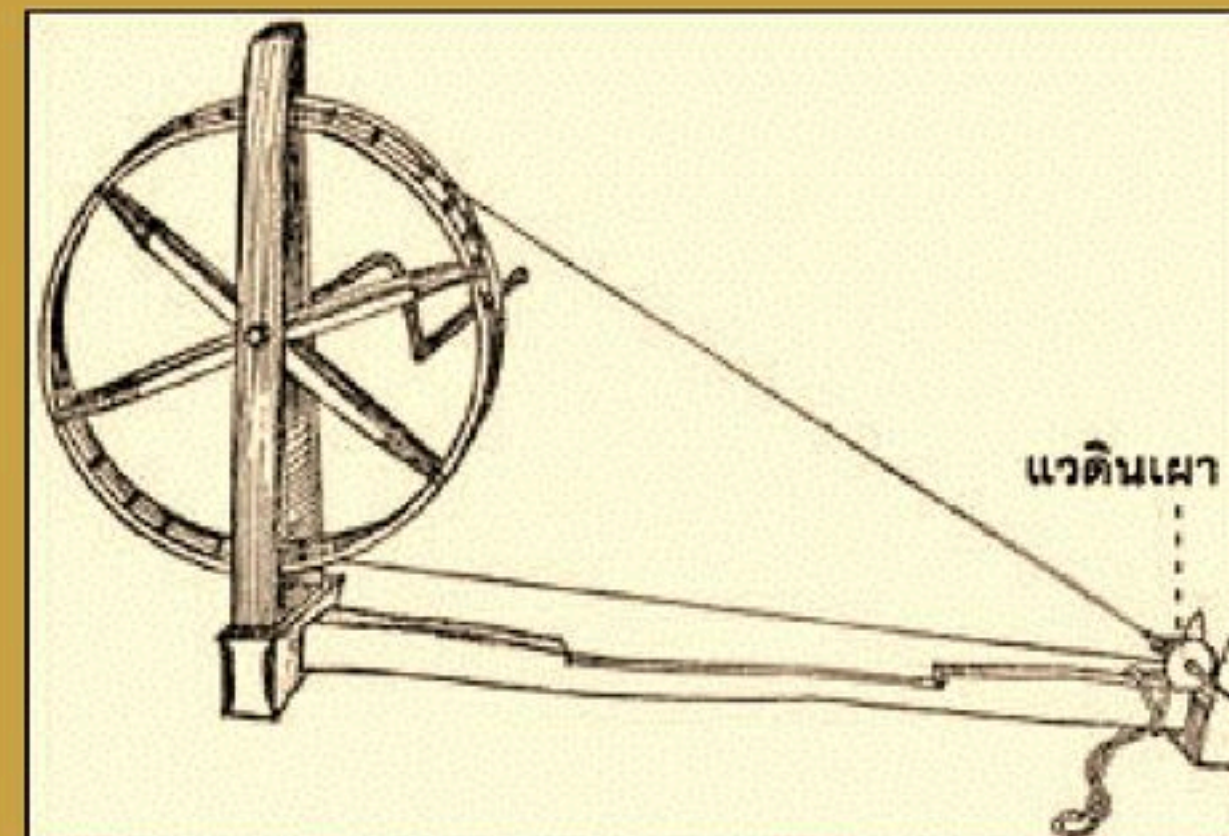
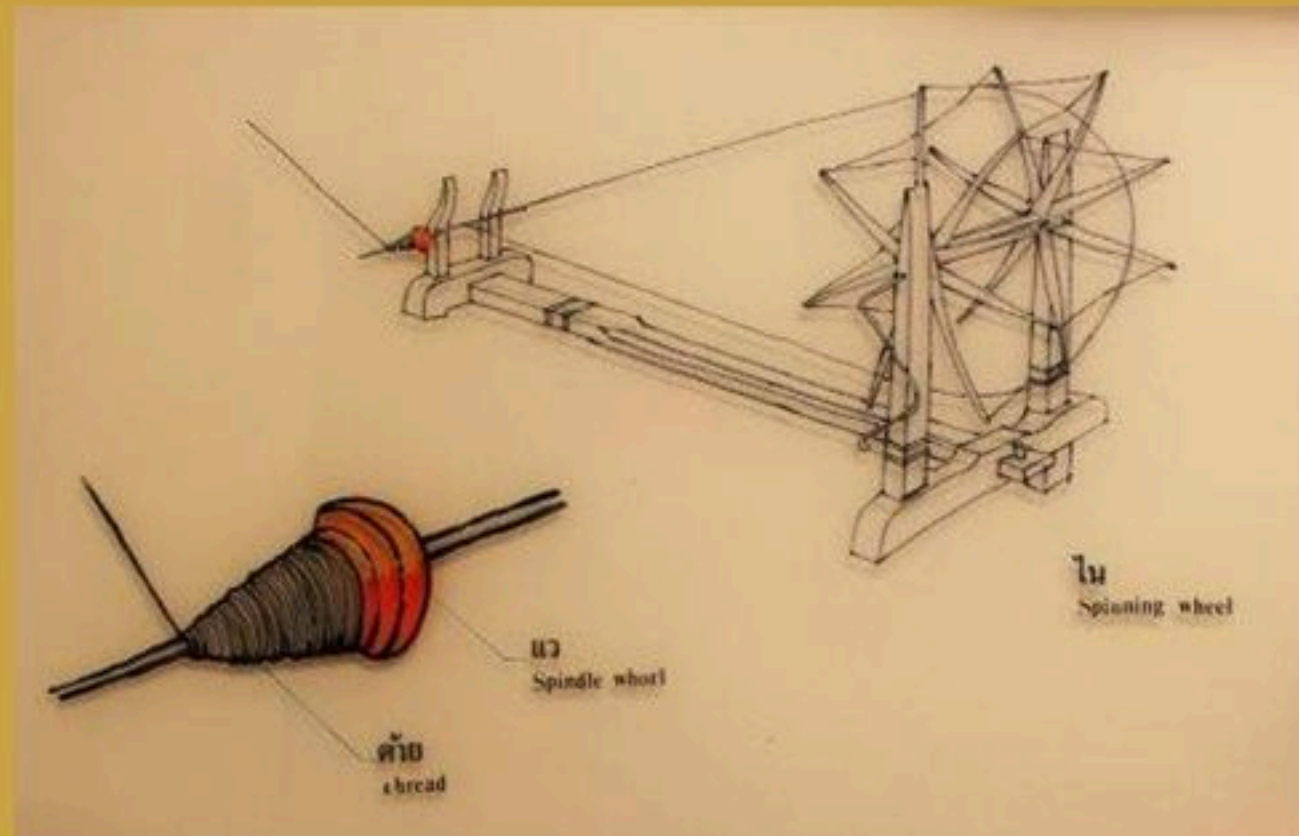
แฉะดินเผา ทรงกรวย
จัดแสดงพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ ชุมพร

หน้าที่และการใช้งานของแฉ (Spindle-whorl)

แฉทำหน้าที่เป็นตัวถ่วงน้ำหนักทั้งให้มีความสมดุลในการหมุน และเป็นตุ้มน้ำหนักดึงยัดเส้นฝ้ายให้ยัดและหมุนเป็นเส้นเกลียวสัมพันธ์กับจังหวะการดึงยัดและการคลึงฝ้ายด้วยมือของผู้ปั่น เพื่อให้ได้เส้นฝ้ายตามขนาดที่ต้องการโดยมีความยาวประมาณ ๑ วา จากนั้นม้วนเก็บไว้ในแกนไม้ที่ปักในแฉนั้น น้ำหนักของฝ้ายที่เพิ่มขึ้นจากการม้วนเก็บเส้นด้าย ก็จะช่วยสร้างสมดุลและน้ำหนักให้กับการปั่นให้ดียิ่งขึ้น

ลักษณะการใช้แฉ (Spindle whorl)
หมุนด้วยแกน (C) บนแกนหมุน (B)
และแกนหมุน (A) (ด้านบน)

ภาพประกอบการจัดแสดงการใช้งานแฉ
จากพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ อุทอง

ภาพประกอบการจัดแสดงการใช้งานแฉ
ชุมชนชาวกะยา (กะเหรี่ยงแดง) รัฐกะยา ประเทศเมียนมา

การใช้แฉดินเผา ในประเทศโมร็อกโก
(ที่มา: <http://users.stkc.edu/mfuller/SpindleWhorls.html>)

แฉ (Spindel - whorl) ที่พบจากดินเผาต่างๆ

The British Museum (1895,0723.21) แฉ ยุคก่อนประวัติศาสตร์ สมัยหินใหม่และสมัยสำริด
จัดแสดง ณ The British Museum.

https://www.britishmuseum.org/collection/object/H_1895-0723-21

แฉพบที่เมือง Nishapur ประเทศอิหร่าน คริสต์ศตวรรษที่ ๙-๑๐ จัดแสดง ณ The Met Museum

<https://www.metmuseum.org/about-the-met>

แฉที่พบในสหราชอาณาจักร (ค.ศ. ๑๙๐๐)

<https://www.swingbeepdigrepeat.com/lead-spindel-whorls-in-england-tracing-the-weighty-threads-of-history/>

แฉดินเผาสมัยทวารวดี พบที่แหล่งโบราณคดีบ้านชัยบาดาล จังหวัดลพบุรี

แฉดินเผา แหล่งโบราณคดีบ้านเชียง จังหวัดอุดรธานี

แฉในแต่ละที่ส่วนใหญ่จะมีรูปทรงคล้ายคลึงกัน คือ ทรงกลมแบน ๆ บางที่จะป่องกลางและขอบจะบางเหมือนจานบิน บางที่จะป้อม ๆ รูปทรงเหมือนลูกคิด เจาะรูตรงกลางมีแกนไม้ขนาดใหญ่กว่าตะเกียบนิดหน่อยเสียบอยู่ แฉที่พบตามแหล่งประวัติศาสตร์ส่วนใหญ่จะทำจากดินเผา ข้อดีของแฉ คือ มีขนาดเล็ก พกพาสะดวกพกจากงานในไร่ในสวนหรืองานประจำก็สามารถนำออกมาปั่นฝ้ายได้ทุกคราว

จากหลักฐานทางโบราณคดีทำให้ทราบว่ามนุษย์มีวิวัฒนาการมาอย่างต่อเนื่อง ซึ่งการค้นพบแหล่งโบราณคดีต่าง ๆ สามารถบ่งบอกได้หลายอย่าง ไม่ว่าจะเป็นความเป็นอยู่ของผู้คนในอดีต เทคโนโลยีการผลิต สังคม การแบ่งชนชั้น ประเพณี พิธีกรรม เศรษฐกิจ การติดต่อค้าขายตลอดจนถึงเส้นทางการค้าในยุคสมัยนั้นนั่นเอง

จังหวัดสุพรรณบุรีพบเวดินเผา อายุราว ๓,๐๐๐- ๓,๕๐๐ ปีที่เมืองโบราณอู่ทอง จังหวัดสุพรรณบุรีซึ่งน่าจะเกี่ยวข้องกับการผลิตเส้นผ้า อาจแสดงให้เห็นว่าคนในชุมชนเมืองโบราณอู่ทองผลิตเส้นผ้าใช้ได้เองภายในชุมชนแล้ว ซึ่งวิธีการผลิตนั้นอาจจะมาจากความคิดของคนในชุมชนเองหรืออาจจะมาจากการติดต่อและรับเอาวิธีการผลิตเส้นผ้ามาจากต่างแดนก็เป็นได้

เวดินเผา พบที่อำเภอู่ทอง จังหวัดสุพรรณบุรี
ภาพจากพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ อู่ทอง

เมื่อเทคโนโลยีมีความเจริญก้าวหน้า การปั่นด้ายด้วยมือก็ลดลง เกิดการผลิตสิ่งทอในระดับอุตสาหกรรมมากขึ้นโดยใช้เทคโนโลยีเครื่องจักรมาแทนเปลี่ยนรูปแบบในการผลิตจนกลายมาเป็นอุตสาหกรรม ณ ปัจจุบันนี้ ประเทศไทยมีการจัดตั้งโรงงานทอผ้าขึ้นเป็นแห่งแรกของไทย ชื่อว่า “โรงงานฝ้ายสยาม” จัดตั้งโดยกระทรวงกลาโหม เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๗๖

เครื่องจักรปั่นฝ้าย

ที่มาของข้อมูล

“เวดินเผา” อุปกรณ์การทอผ้าของคนก่อนประวัติศาสตร์

<https://www.finearts.go.th/chumphonmuseum/view/37001--%E0%B9%81%E0%B8%A7%E0%B8%94%E0%B8%B4%E0%B8%99%E0%B9%80%E0%B8%9C%E0%B8%B2--%E0%B8%AD%E0%B8%B8%E0%B8%9B%E0%B8%81%E0%B8%A3%E0%B8%93%E0%B9%8C%E0%B8%81%E0%B8%B2%E0%B8%A3%E0%B8%97%E0%B8%AD%E0%B8%9C%E0%B9%89%E0%B8%B2%E0%B8%82%E0%B8%AD%E0%B8%87%E0%B8%84%E0%B8%99%E0%B8%81%E0%B9%88%E0%B8%AD%E0%B8%99%E0%B8%9B%E0%B8%A3%E0%B8%B0%E0%B8%A7%E0%B8%B1%E0%B8%95%E0%B8%B4%E0%B8%A8%E0%B8%B2%E0%B8%AA%E0%B8%95%E0%B8%A3%E0%B9%8C>

แฉ <https://archaeology.sac.or.th/terminology/173>

<https://www.museumthailand.com/th/museum/Archaeological-Pong-Manao>

<https://www.facebook.com/NRRUKORATCULTURE>

<https://www.swingbeepdigrepeat.com/lead-spindle-whorls-in-england-tracing-the-weighty-threads-of-history/>

ภาพการจัดแสดงอาคารประติมากรรมหุ่นหลวงพะงั่วและประวัติศาสตร์สุพรรณบุรี